

Marigó Oulis

Om skrivande på Terminskurs 3 – en prolog

1 Inledning

Jag har under de senaste åren varit kursföreläsare på juristprogrammet i Uppsalas tredje termin (Terminskurs 3/T3). Som kursföreläsare har jag tillsammans med mina kollegor tagit ett nytt grepp om undervisningen i skrivande där vi numera lägger större fokus än tidigare på processen fram till en färdig produkt. Jag tänkte här berätta om tillkomsten av skrivundervisningen och hur jag tänker om skrivande på kursen.¹

¹ Det finns mycket skrivet om skrivandet på juristprogrammet i Uppsala och om skrivande för jurister och rättsvetenskapare. Ett exempel på detta skulle kunna vara Almkvists bidrag i denna volym. Andra exempel är de skrivhandböcker som författats av forskare verksamma i Uppsala, allt från, numera klassikern, Att skriva juridik av Jensen, Rylander och Lindblom (flera upplagor) till den lite nyare specialboken Skatterätt i tal och skrift av Dahlberg, 2025. Flera rapporter finns om skrivandet på programmet. Ingvarsson och P. Björkdahl skrev exempelvis en slutrapport om skriftlig färdighetsträning redan år 2008 (daterad 21 januari 2008) bilaga till dnr JUR 2017/1130, där även en av Ingvarsson utformad projektbeskrivning daterad 28 juni 2016 finns med (vilken i sin tur utgör ett svar på ett erhållit uppdrag). Projektbeskrivningen från år 2016 ledde till en slutrapport, Skriftlig färdighetsträning, Rapport från ett utredningsuppdrag, 22 november 2017 (angiven som dnr JUR 2018/70, men numera återfinns rapporten endast under dnr JUR 2017/1130) som även den finns i akten JUR 2017/1130. Efter detta tillsattes "Arbetsgruppen för skriftlig färdighetsträning." Gruppens arbete resulterade i en rapport daterad 7 januari 2019 med diarienummer JUR 2020/37. Till detta ska läggas all den tankemöda och alla skrifter som produceras om ord, begrepp, text och god rättsvetenskaplig forskning. Dessutom skrivs en mängd texter, vissa i läroboksform, om juridisk metod. Den senaste i raden som jag känner till är den bok som publicerats av stora delar av lärarlagen på Terminskurs 1, Cameron m.fl., Grundläggande juridisk metod, 2025. I boken berörs frågor som juridisk argumentation, vilket man kan tycka också på sätt och vis hör hemma

Utvecklingen av skrivundervisningen har skett i en relativt organiserad form med kontinuerliga diskussioner såväl i lärarlaget som under den kurskonferens vi håller årligen. Efter att ha beskrivit premisserna, går jag in på problemformuleringen och avslutar sedan med vilka åtgärder vi vidtagit. En redovisning av resultaten avrundar denna framställning innan den avslutas med en stilla förhoppning. Men först ska jag tillåta mig en personlig reflektion, en form av bakgrund till de reformer vi genomfört.²

2 Bakgrund

En viktig anledning till att jag en gång i tiden sökte till juristprogrammet var att jag älskade att läsa och skriva. Jag har hela livet skrivit, skrivit, skrivit. Eller. Nä. Sanningen är att jag var en skrivande person fram till dess att jag började på juristprogrammet. När jag började på juristprogrammet tog det stopp. Den första återkopplingen jag fick på en skrivuppgift var en medelmåttig poäng och några svaga blyertsstreck. När jag frågade läraren varför – vad som var fel – så sa han: ”Du använder adjektiv. Jurister använder *inte* adjektiv.” Jag undrade hur man då skulle beskriva saker och skeenden. Han sa: ”Det gör vi inte.”

På detta följde tvivel. Tänk om jag inte kunde skriva som en jurist. Hur skriver man ens som en jurist? Kan man vara en god jurist om man inte kan skriva? Tänk om jag inte kunde skriva alls. Tänk om det inte stämde, det där som hade fått mig att söka till juristprogrammet. Jag var helt enkelt dålig på att skriva och nu höll jag på att skaffa mig en utbildning som jag var dömd att misslyckas med. ”Alla andra” kunde ju skriva. Jag hade ju skrivit och skrivit och skrivit hela mitt liv och jag kunde inte låta

i juridiskt skrivande. *Den här texten* är dock inte tänkt som en kommentar på allt detta, som i och för sig är oerhört intressant (och välskrivet). Denna text handlar om hur vi har hanterat skrivandet på T3. Notapparaten återspeglar just bara detta. Det är möjligt att vi upprepar oss. Många av de förslag som Ingvarsson och P. Björkdahl förde fram för nästan tjugo år sedan är sådant som vi alltjämt diskuterar. Detsamma gäller de förslag, såväl stora som små, som fördes fram av Ingvarsson i hans rapport från år 2017. Jag vill dock tro att alla dessa diskussioner sätter sig i vårt ”kollektiva medvetande” så att de finns med oss som en grund för förändringsarbetet.

² Tack till Gustaf Almkvist, Jennie Gejel, Oskar Mossberg och Tomas Adolfsson som alla tagit sig tid att läsa tidigare utkast till denna text. De har kommit med flera värdefulla kommentarer på såväl språk som innehåll. Det är lyxigt att ha kommenterande läsare, tack! Alla kvarvarande fel, brister och egenheter är mina egna.

bli att undra – hade mina tidigare läsare ljugit för mig? Det kanske aldrig skulle gå, för att det hade *i verkligheten* aldrig varit bra.

Tanken var, och är i stor utsträckning alltså, att vi skulle lära oss genom att *göra* – någon särskild undervisning i skrivande erbjöds inte. Jag kämpade på med mitt skrivande men hade inga verktyg – varför gick det inte? Jag hade redan läst på universitet ett år när jag började på juristprogrammet. Den B-uppsats som jag då skrivit hade min uppsatshandledare använt i sin forskning. På den tiden, före juristprogrammet, kunde jag skriva. Kanske. Jag läste C-kurs och skrev C-uppsats. Där hade ingen en enda synpunkt på mitt språk. Hade jag lärt mig utan att jag hade märkt något? Till slut kändes det som att jag hade hittat hem med skrivandet, när jag väl kom till examensarbetet. Kanske hade det rätt ut sig? Jag tog min examen och jobbade som gästlärare. Jag rättade hundra promemoria skriven av studenter som läste sin tredje termin. Kommenterade på språk, formalia och annat. Jag såg till att ingen använde adjektiv för det hade jag lärt mig var fel att göra, men i hemlighet älskade jag studenterna som behärskade adjektiven. Äntligen modiga studenter!

Efter min kortare sejour som gästlärare fick jag notarietjänst. Det enda jag kunde var ju att skriva vilket jag tänkte att jag skulle ha nytta av på domstolen. Väl på tinget kände jag också att *skriva*, det kunde jag ju ändå. Jag tänkte att det var skönt att jag åtminstone hade en egenskap som efterfrågades. Ack så fel jag hade. Allt jag producerade kom tillbaka rött. Aldrig har jag sett så mycket rödpenna som på domstolen. Hur kunde det bli så? Jag hade ju famlat mig fram till någon form av språk och så blev det pannkaka igen. Det var också obegripligt för det rörde sig ju inte om några konstnärliga superalster. Det jag skrev var protokoll från förhandlingar, äktenskapsskillnader, utkast till enklare domar och förelägganden. På något sätt lärde jag mig, för till slut kom texterna tillbaka med bara signaturer. Blå signaturer. Det var ett sådant hallelujaögonblick.³

Jag började på advokatbyrå. Nu, äntligen, hade jag ju lärt mig att skriva. Jag var godkändstämplad av såväl Juridiska institutionen som av Sveriges Domstolar! Sju långa år efter det att jag trodde mig behärska skrivandet, var jag återigen övertygad om att jag kunde skriva. Ett av mina första

³ Snott direkt från engelskan. Här tycker jag nog ändå att någon lite tidigare kunde ha hjälpt mig med metaperspektivet. Jag hade nämligen aldrig tänkt på att tingsrätter inte sällan använder preteritum och perfekt på samma sätt som man i franska använder l'imparfait och passé composé. När jag knäckte den koden blev allt betydligt lättare. Vassegoda ni som kan franska och kämpar med underrättsdomar. I övrigt byter jag tempus varje gång jag reser mig och brygger kaffe. Problematiskt.

ärenden på advokatbyrån var en stor utredning där vi granskade ett storbolag. Vi gick igenom ohemula mängder e-post. Jag sammanställde allt i en översikt som jag skickade ut, bara för att få tillbaka min lilla lista över avsändare, mottagare och rubrik med kommentaren: "Herregud, har vi blivit en myndighet? Vem skriver ens e-post och inte e-mail nuförtiden⁴?" Jag. Tydligen. Jag skrev inlagor. De kom tillbaka. Och tillbaka. Och tillbaka. Tills jag började bestämma själv hur inlagorna skulle se ut...och skickade tillbaka yngre juristers alster.

Så doktorerade jag. Kunde jag skriva? Vem vet.

Så där har det fortsatt. Satsradningar. Bindeord. Semikolon. Fasta uttryck. Kommatecken. Adverbhat.⁵ Käpphästar. Käpphästar. Hästkäppar.

Det är bara att konstatera. Jag har lärt mig mycket på vägen, men skriva? "Vem kan ens det?" som mina tonåringar skulle säga. En sak har jag lärt mig och är övertygad om: Det går inte att vara jurist om man inte behärskar språket.⁶ Det enda sätt på vilket vi kan möta människor är med vårt språk. Vi måste göra det med klarhet, enkelhet och respekt. Därmed inte sagt att vi måste vara tråkiga eller att det finns *ett sätt* som jurister skriver på. Jurister skriver på massvis med olika sätt. Vissa jurister är bättre på att skriva än andra. Vissa forskare är roligare att läsa än andra. Vissa sätt att skriva på är bättre än andra. Vissa skriver bra men får inte min själ att sjunga. I ärlighetens namn är det nog inte så att särskilt många av mina "kollegor i branschen" skriver för att få min själ att sjunga, men det är alltid trevligt när det ändå händer.

3 Premissen

Denna antologi handlar om pedagogik och vår utbildning. Då kan man fråga sig vad min personliga utveckling har med saken att göra. Är det inte ett stilbrott att skriva om sig själv? Jo. Jag gör det ändå, för jag tror att min kringelikrokiga väg kanske kan hjälpa någon annan.

⁴ År 2008.

⁵ Se King, Att skriva. En hantverkares memoarer, 2000, s. 117 ff. om adjektiv och adverb.

⁶ Det behöver nödvändigtvis inte vara svenska, men något språk och absolut det språk som man arbetar på. Här finns en mängd referenser som skulle kunna göras. Språkets vikt för tänkandet och vice versa öppnar en referensavgrund. I denna text tänker jag dock mer på att våra beslut förändrar människors liv. Genom våra texter utvisas människor, sätts i fängelse, blir av med socialförsäkring och nekas kredit. För att inte tala om att våra texter i vissa fall *är* lagen.

Jag har undervisat i juridik sedan år 2005. Jag har undervisat samtidigt som jag suttit ting, samtidigt som jag jobbade på advokatbyrå och samtidigt som jag doktorerade. Jag har undervisat på tre olika universitet (Uppsala, Stockholm och Örebro). Jag har alltid undervisat eftersom jag älskar att undervisa. En del i att undervisa är att bedöma skrivuppgifter. Jag har bedömt andras skrivuppgifter sedan år 2005. Första gången jag underkände en promemoria på grund av undermåligt språk var år 2011. Det var inte det att jag var illvillig. Nej, det gick inte att begripa vad promemorian handlade om. Vad var problemet? Fanns det rättsregler? Var de applicerbara på problemet? Vilken var den föreslagna lösningen, om det nu fanns någon? Promemorian var obegriplig. Det gick inte att förstå om den hade något innehåll.

Sedan har det fortsatt på samma sätt. Varje termin är det någon promemoria som är helt obegriplig på grund av undermålig språkhantering. Det går helt enkelt inte att bedöma den juridiska analysen.

Det är inte bara klumpiga uttryck utan rena obegripligheter. Studenterna skriver om avvägningar på en full balansskål och om fastigheter som av misstag skickats tillbaka till fastighetsägaren. Språket *står i vägen* för innehållet. En del av det här går sannolikt att förklara med att de promemrior som jag bedömer kommer ganska tidigt under utbildningen, på andra eller tredje terminen. Många studenter har då fått intrycket att det måste vara *svårt* för att det ska vara juridik på riktigt. Många studenter har läst ålderdomlig litteratur som i och för sig alltjämt kan vara juridiskt relevant (men som sannolikt var svårläst redan när den publicerades). Att de "smittats" av den litteratur de tar del av kan dock inte vara hela förklaringen.

Jag tittade nyligen på en av mina egna gamla promemrior från T3. Den fick nätt och jämnt godkänt. Språket i promemorian var närmast oklanderligt, och det var en del av problemet. När jag nu, tjugofem år senare, läste texten igen var det nämligen solklart att jag inte hade haft en aning om vad det var för typ av problem jag skrev om. Jag befarar att min promemoria idag hade fått ett överbetyg. Promemorian hade utan skuggan av minsta tvivel blivit godkänd. Det är ett problem. Det visade sig att min utmaning kanske inte alls var språket, utan problemidentifiering, disposition och juridisk analys. Rimligt ändå för en nybörjare. Kanske sa min lärare till mig att det var analysen som brast, och jag inte förstod honom, kanske inte. Det enda jag vet är att jag alltid trott att det var språket som var min utmaning och inte analysen. Att döma av utvärderingarna på Terminskurs 3 och motiveringarna som följer med begäran

av omprövning så tror våra studenter alltså att allt utom högsta poäng uteslutande beror på bristande språk i promemoriorna.⁷ Att vi inte når varandra, lärare och studenter, är alltså fortfarande sant.

Nivån på unga människors språk- och textkunskaper i svenska har enligt min uppfattning sjunkit de senaste tio till femton åren.⁸ Jag vilar här på min erfarenhet och det förhållandet att jag läst studentproducerade texter i tjugo års tid på samma nivå av juristutbildningen. Min upplevelse ligger i linje med resultaten i Pisa-undersökningen år 2022.⁹ I den senaste Pisa-undersökningen försämrades Sveriges resultat i läsförståelse. Om man inte förstår det man läser så är det väldigt svårt att skriva, och att analysera text.¹⁰

Eftersom såväl läsande som skrivande är en del av tänkandet och eftersom det är ett viktigt kommunikationsmedel för en jurist att kunna skriva förståelig text så har denna, min erfarenhetsbaserade, känsla fått ligga till grund för vissa förändringar av skrivandet på Terminskurs 3 på juristprogrammet i Uppsala.

Några mer eller mindre dolda premisser ligger till grund för de åtgärder som vi gemensamt vidtagit avseende skrivandet på Terminskurs 3.

1. Dagens studenter är sämre på svenska än vad studenterna var för femton år sedan.
2. Det går inte att göra avkall på språkförmågan hos jurister. Det skulle vara ett direkt hot mot demokratin eftersom det är jurister som skriver

⁷ Kanske beror det på att det är lätt att kommentera språket och att det ofta går av bara farten när vi läser texter. Det kan därför framstå som att språkkommentarerna är viktigare än andra kommentarer eftersom de är fler. Så är det inte. Mer är inte samma sak som viktigare.

⁸ För tydlighetens skull kan här noteras att det var bra mycket längre sedan jag själv producerade min knappt godkända text. Jag delar alltså inte utgångspunkterna i den rapport som arbetet i Arbetsgruppen för skriftlig färdighetsträning resulterade i. Rapporten är daterad 7 januari 2019 och har diarienummer JUR 2020/37.

⁹ Skolverket har sammanställt resultaten från Pisa på en inledande sida: <https://www.skolverket.se/statistik-och-utvarderingar/internationella-studier/pisa-matematik-naturvetenskap-och-lasforstaelse>. Själva rapporten från Pisa-undersökningen finns också på Skolverkets sida: <https://www.skolverket.se/sok-publikationer/publikationsserier/rapporter/2023/pisa-2022>. Båda lästa 17 september 2025.

¹⁰ Som en sidonotering kan det vara värt att föra till diskussionen att många studenter anser att de böcker som ingår i kurslitteraturen är för långa och krångliga. I stället föredrar studenterna att använda lagkommentarer som är korta och koncisa. Här brukar jag svara att om vi ansåg att lagkommentaren var tillräckligt omfattande för att få en god bild av rättsområdet och för att få godkänt på kursen så hade den utgjort kurslitteratur. Kommentarererna är dock onekligen betydligt kortare.

lagar, tolkar lagar samt skriver domar och beslut. Juristens skriv- och läsförmågor måste därför upprätthållas. Och inte för att vara dramatisk (eller?) men människors liv beror på detta.

3. Undervisning fungerar. Om undervisning inte fyllde någon funktion alls skulle vår tillvaro som universitetslärare vara synnerligen bortkastad eftersom vi ägnar sjuttio till åttio procent av vår arbetstid åt undervisning.
4. Studenter vill lära sig. Studenter vill ha återkoppling och de vill lära sig. I kursutvärderingarna ber studenterna om återkoppling. Studenterna vill typiskt sett ha mer individuell återkoppling och helst verkar studenterna vilja ha en individuell mentor – någon att hålla i handen. Det är med dagens ekonomiska läge inte möjligt att tillgodose studenternas önskemål i detta avseende, men ändå. Här finns något – ett råmaterial – att jobba med.
5. Forskning har ett värde (både pedagogisk forskning och rättsvetenskaplig).
6. Vi har inte längre råd att kommentera studenternas promemorior mer än enstaka gånger. Det saknas lärare för detta.
7. AI [infoga valfri farhåga eller önskan].

Det är svårt för studenterna att veta vad det är som behövs för att bli en skicklig jurist eftersom de ännu inte är skickliga jurister. Faktum är att studenterna inte ens är dåliga jurister, de är bara unga människor under utbildning (vilket inte är så bara). Det är därför svårt för studenterna att veta vad de ska be om.¹¹ Med utgångspunkt i kursutvärderingarna kan nog konstateras följande: Studenterna vill ha mer kött på benen när det gäller skrivande. Studenterna vill ha återkoppling och guidning. Kanske skulle man även kunna drista sig till att säga att studenterna efterfrågar undervisning. Åtminstone är det så jag har valt att se på det hela. Även om det inte är möjligt att tillgodose önskemålet om individuell feedback så kanske det går att göra något annat. Det är inte ens säkert att just individuell feedback är det bästa sättet att lära sig, men önskemålet indikerar ett behov hos studenterna.

Det är inte studenternas fel att de kommer till juristprogrammet med dessa språkliga brister.¹² Varför det blivit som det blivit är oklart. Det kan

¹¹ Det hindrar naturligtvis inte studenterna från att be om saker.

¹² Återigen på det generella planet. Det finns helt underbara skribenter i alla studentgrupper. Men något har hänt med lägstanivån. Generellt sett.

bero på grundskolereformer. Det kan bero på gymnasiereformer. Det kan bero på snuttifieringen av information och inhämtande av information från sociala medier. Tja, eller allt i kombination. Kanske beror det på att vi överanvänder skärmar. Kanske beror det på AI. Det finns indikationer på att vi blir sämre (på att läsa, skriva och tänka) av att använda AI, det vill säga att det inte är egalt om AI används eller inte.¹³ Kanske... ingen verkar riktigt veta. Poängen här är egentligen bara att verkligen understryka på alla sätt möjliga att det inte rör sig om bristande ambitionsnivå hos studenterna eller bristande hjärnkapacitet. Vi har extremt ambitiösa studenter som verkligen vill lära sig saker.

Eftersom det inte är studenternas ambitionsnivå eller hjärnkapacitet som är den felande länken här utan snarare de inlärdas mekanismer och de förkunskaper som studenterna kommer till oss med som brister, måste vi – om vi tycker det är viktigt – utbilda studenterna.

Alla som läst en bra text vet att den är bra. Man kanske inte gillar innehållet, men man vet ändå att *texten* är bra. Detsamma gäller oftast en dålig text. Om det är hackigt att läsa, eller inte går att förstå innehållet, eller saknas slutsats eller över lag är tjtigt så är det inte en bra text. Om det känns som att skära i mjukt smör så är det en bra text. Givet naturligtvis att innehållet inte är gallimatias. Om man nu skulle, på juristmanér, börja vrida och vända på det här – ”Vad menar du egentligen? Skulle alla vara ense om vad som är en bra text? Det tror jag inte. [Infoga (obskyr) exempel på svårläst men smart text som frågeställaren älskar].” – så skulle mitt påstående ovan inte ens duga till ett antagande. Men i ärlighetens namn, om vi inte kan tala om det generella för alla partikulariteter så är det *ingen* som vet var(t) vi är (på väg).

4 Rekognosering och probleminentifiering

Juridikstudenter i Uppsala skriver promemorior och andra typer av uppsatser under varje termin av utbildningen.¹⁴

¹³ Se t.ex. diskussionen med vidare hänvisningar i Nygren, AI i skolan: Möjligheter och utmaningar i undervisningen, 2023, s. 78 ff. Jfr även Jonsson & Nyberg, Testbaserat lärande Att stärka inlärnin och minne, 2020, s. 113 ff. där de skriver om s.k. ”Google-minne.”

¹⁴ Se en genomgång av skrivandet i Eklund & Scheutz, ”Skriftlig färdighetsträning för blivande jurister”, i Festskrift till Mikael Möller, 2024 s. 140 ff. Sammanställningen är daterad såvitt avser T3, men ger ändå en fingervisning om skrivandet på juristprogrammet i Uppsala.

Under juristprogrammets första termin får studenterna ordentligt med individuell feedback på sin skrivuppgift. De får handledning och återkoppling på delinlämningar. Studenterna får även biblioteksgenomgångar för att lära sig att hitta juridiskt material i biblioteket. Hela första terminens upplägg och innehåll innebär att studenterna också får en gedigen kunskap om, och känsla för, lagstiftningsprocessen. Det borde alltså vara relativt klart exempelvis vad offentligt tryck är för något och hur man hittar ett förarbete.

På juristprogrammets andra termin får studenterna öva på att skriva om rättsfall. Studenterna får först skriva ett rättsfallsreferat och därefter en analys av samma rättsfall. Att skriva om rättsfall betyder att studenterna också övar på att läsa rättsfall. För att underlätta dessa studier har studenterna särskilda rättsfallsseminarier. Studenterna får även en PM-genomgång i halvgrupp med den rättande läraren. Skrivuppgifterna rättas av samma lärare varje gång och studenterna får möjlighet att ställa de frågor de har om rättsfallsanalys och skrivande till en skrivande, och rättande, person. Nu är det möjligen så att studenterna inte utnyttjar detta tillfälle i riktigt så stor utsträckning som de skulle kunna, men hur väl man förvaltar möjligheten att lära sig nya saker måste också få vara upp till den enskilda studenten. Universitetsutbildning kräver modig aktivitet för att bli riktigt bra.

På juristprogrammets fjärde termin inleds studierna med straffrätt och där får studenterna skriva rättsutredningar som sin promemoria. I processrätt, som kommer lite senare under den fjärde terminen, är skrivuppgiften densamma som en av seminarieuppgifterna. För denna skrivuppgift ingår muntlig redovisning och återkoppling basgruppsvis från rättande lärare. Denna skrivuppgift har alltså en problemorienterad inriktning.

Under den femte terminen inkluderas nya vetenskapliga perspektiv. Detta innebär sammantaget att studenterna har fyra terminer på sig att förstå vad "vanlig" metod är.

Fram till hösten 2023 bytte vi sällan ut alla PM-uppgifter på T3. I stället bytte vi ut ca två ämnen per termin så att vi kanske hade kommit igenom alla ämnen på sex till åtta år. Ämnena som studenterna förväntades utreda var i ärlighetens namn jättebra, kluriga och roliga rättsutredningsfrågor. Vissa ämnen fanns det flera tusen sidor litteratur om (hej traditionsprincipen) och vissa ämnen fanns det bara någon enstaka artikel om (exempelvis utmätning av vin) som man var tvungen att börja i för att komma någonstans. Under våren 2023 fastnade drygt fem procent

av våra studenter i plagiatgranskningen. Inte alla ärenden blev sedermera disciplinärenden, men sammantaget föranledde granskningarna nästan en hel månadsarbetstid i utredningsarbete för kursföreståndarna.¹⁵ För att inte tala om den personliga påfrestning det innebär för den enskilda student som blir föremål för utredning (oavsett hur utredningen sedermera avslutas).

Ett par slutsatser kan dras av detta anser jag. För det första så kunde vi se ett "hopp" mellan den andra terminens rättsfallstema och den fjärde terminens rättsutredning. Det verkade krävas en brygga mellan att skriva en rättsfallsanalys och att göra en rättsutredning av ett svårt tema. För det andra finns åtskilliga tillfällen för studenter att diskutera skrivande, men endast ett tillfälle som är inriktat på individuell återkoppling (nämligen på T1). Det finns alltså omfattande möjligheter för studenterna att följa upp sitt skrivande. Om studenten vill. Det studenterna inte får särskilt mycket av, eller faktiskt något alls, är undervisning i förväg. För det tredje måste den potentiella nyttan som studenterna tror finns med att återanvända äldre promemior motverkas. Oavsett orsaken till att så många promemior fastnade i plagiatkontrollen måste vårt svar på impulsen hos många studenter att undersöka tidigare promemior vara ohjälpsamhet. Det ska inte vara möjligt att dra nytta av andras arbete på

¹⁵ Det är minst sagt upprörande att *fem procent* av våra blivande *jurister* låg så nära originalkällor och andras tankar att de ens fastnade i det, i ärlighetens namn, ganska grovmaskiga nät som tillhandahålls av staten. Detta rör sig alltså inte om studenter som fastnade pga. korrekt notade citat. Alla dessa studenter är bortrensade ur de fem procenten, utan det rör sig om studenter som granskades för att avgöra om det gällde bristande självständighet eller försök till vilseledande. Alldeles oavsett om det handlade om försök till vilseledande eller osjälvständighet så är det något som brister här. Det kan röra sig om en sviktande etisk kompass hos enskilda studenter (som även är våra framtida jurister). Det kan röra sig om dåliga kunskaper om plagiatregeln och hur gränserna dras. Det är dock inte utan ironi att studenterna läser immaterialrätt under T3 och att sakrättspromemorian vid detta tillfälle lämnades in *efter* immaterialrättsundervisningen (inklusive immaterialrättspromemorian)... Alla som fastnade i nätet bör därmed ha varit väl medvetna om att tröskeln för upphovsrättsligt skydd är väldigt låg och att det alltså inte kan råda någon tvekan om att andra studenters promemior och/eller tidskriftsartiklar är immaterialrättsligt skyddade verk (återigen detta rör sig inte om studenter som fastnat pga. sin käll- och litteraturförteckning eller pga. korrekt notade citat). Det ska poängteras att detta rör sig om fall som ledde till någon form av utredning under terminen för en skrivuppgift (inte endast sakrättspromemorian). Det ledde dock inte nödvändigtvis till en anmälan till disciplinnämnden. Flera av fallen lämnades utan åtgärd eftersom vi vid en närmare granskning gjorde bedömningen att det rörde sig om bristande hantverksskicklighet (framför allt brister i självständighetskriteriet) men inte om försök till vilseledande.

ett otillbörligt sätt. I stället måste något göras för att premierna eget hårt arbete.

När vi som disputerade lärare läser en studenttext så kommer vi en klar majoritet av gångerna att vara överens om huruvida texten är bra eller inte. Varför kan vi då inte undervisa om det generella, det vill säga det som ger en god grund till en god text? Svar: Därför att vi alla verkar älska språk, text, grammatik, och annat som har med text att göra, så mycket att just vår käpphäst måste få komma med i undervisningen.¹⁶ Dessutom är vi (återigen generellt sett) oförmögna att se skogen för alla träd. Aldrig har jag fått så många, långa och omedelbara e-mailsvar från mina kollegor som då jag skickade ut ett utkast till den föreläsning som jag avsåg att hålla om skrivande för studenterna med några enkla ”Do’s and don’ts”. Jag hade signerat mitt utkast till föreläsningen med ”Lycka till med skrivandet önskar lärarlaget.” Det gick inte. För alla var inte överens om råden och därmed ville några i lärarlaget inte stå som avsändare. Ingen skugga över mina kollegor – de är fantastiska – men detta illustrerar vilket passionerat förhållningssätt skickliga jurister har till text och språk. Det var inte heller något fel på mina kollegors käpphästar, de var alla kloka och korrekta. Det var bara det att käpphästen alltid gällde ett visst träd och aldrig skogen (var ska kommatecken sitta, hur ska vi använda semikolon – just detta fick jag flera e-mail om. Jag kan konstatera att semikolon engagerar. Inget av detta talar jag om på min föreläsning; jag borde dock, enligt kollegorna. Däremot talar jag om hur man belägger ett påstående,¹⁷ och det var för fyrkantigt för andra kollegor.) Denna passion för text, grammatik, språk och skrivande önskar jag att våra yngre framtida kollegor ska få odla och uppleva. Helst skulle jag vilja att studenterna fick uppleva denna passion utan kritik, det vill säga utan koppling till ett examinerande moment.

Det är alltså svårt att undervisa om skrivande. Det är så individuellt hur man gör. Det är så individuellt vad man tycker är bra. Men alla känner igen en bra text när de ser den.

¹⁶ Som en kollega också påpekat så finns givetvis här även en koppling till att man inte kan lära sig praktiska färdigheter genom teoretiska studier. Jag blir (tyvärr) inte en bättre cellist hur mycket musikteori jag än läser, utan jag måste helt enkelt öva på min cello. Det är ytterligare ett skäl till att det är så viktigt att få öva på att skriva.

¹⁷ Använd, som en tumregel, helst (minst) tre källor. Detta är framför allt för att säkerställa att studenterna gjort en bred rättsutredning och inte råkat läsa just den författare som tycker tvärt emot alla andra...

Innan vi går vidare ska jag slå in en öppen dörr. Även om jag numera varje termin underkänner ett par promemorior för att det är omöjligt att förstå vad studenten har skrivit så är det trots allt sällan vi underkänner promemorior bara på grund av språket. Det är nästan alltid bristande juridisk analys som leder till att en promemoria underkänns. Det är däremot inte alltid lätt att skilja en bristande analys från dåligt språk. Det dunkelt sagda är inte sällan det dunkelt tänkta. Men för det fall någon student läser detta och tror att hen får sin fördom om dåliga poäng på promemorior på grund av satsradning bekräftad, så dementeras det här.

Det är lätt att kommentera på språket i en promemoria. Bristande språk väger dock lätt i jämförelse med bristande analys. Den språkbrist som på sätt och vis har störst påverkan på bedömningen av en promemoria är syftningsfel.¹⁸ Orsaken är att otydliga syftningar leder till oklarheter i analysen. Här är det viktigt att komma ihåg att också t.ex. våra krav på korrekt formaliahantering hänger ihop med den juridiska analysen. Även om formalia är en egen bedömningspunkt, se vidare nedan, så handlar det helt enkelt om akribi och styrkan i den juridiska analysen. Detsamma kan sägas om disposition och frågeställning. En dålig frågeställning visar bristande analys av problemet. En bra frågeställning som emellertid aldrig besvaras, kan även den innebära bristande juridisk analys. Oklarhet i vilken ordning saker och ting blir relevanta, leder inte sällan till en rörig eller klumpig disposition. Detta kan vara ett tecken på entusiasm, men det kan också vara brister i analysen som leder till problem med dispositionen. Även om alla bedömningskriterier givetvis är viktiga så är det trots allt så att de alla dessutom syftar till att stärka och tydliggöra att bedömningskriteriet avseende den juridiska analysen är viktigast.

Annorlunda uttryckt:

"Additionally, implying that legal analysis does not matter so long as the student's writing is grammatically correct and polished sends the wrong message to students. That is not to say that elegant writing has no value. Its value is considerable when supported by strong legal analysis. The legal analysis is the indispensable element, though. An attorney's prediction as to how an issue will be resolved, or advice on how to proceed on a problem must be sound; others will rely on that attorney's work to take action. It is only after attorneys demonstrate proficiency in legal reasoning that people

¹⁸ En hård konkurrent om förstaplatsen, vilket en kollega påminde mig om, är de texter där studenten radar upp svåra ord som den (uppenbarligen) inte behärskar. Det riskerar att snabbt bli helt obegripligt. Såväl språkligt som juridiskt.

begin to fully place trust in their recommendations. That trust grows exponentially when, an attorney is then able to clearly and eloquently explain his or her recommendations and the legal basis for them.”¹⁹

5 Åtgärder

5.1 Poängkriterierna

Vi inledde, som tidigare nämnts, vårt arbete med att diskutera och inventera vilka svårigheter vi i lärolaget såg med skrivandet på kursen. Vid denna probleminventering hade vi inte märkt av några särskilda problem med våra bedömningskriterier. Tvärtom verkade det vid våra interna diskussioner som att de flesta lärare var neutrala eller nöjda med bedömningskriterierna utformning. Bedömningsgrunderna för promemorior på kursen är alltså oförändrade och består av juridisk analys och självständighet, språk, disposition, källor och yttre utförande.²⁰

I undervisningsplanen noteras särskilt att det enskilt viktigaste bedömningskriteriet är juridisk analys och självständighet. Vad gäller bedömningskriteriet ”språket” så har kopplingen till juridisk analys tydliggjorts genom att studenterna uttryckligen uppmanas att ”inte ligga alltför nära källornas språkbruk”.²¹ Detta ger ”intryck av osjälvständighet och av att det finns risk för att författaren inte riktigt har begripit det källan uttrycker”.²² Såvitt avser kriteriet ”disposition” så skrivs ut att detta hänger nära samman med såväl juridisk analys som självständighet. Bara den som förstått problemet i uppgiften kan disponera ett vettigt svar med ett begränsat omfång. Vad slutligen gäller ”källor” så kopplas detta kriterium uttryckligen till frågan om självständighet.

Poängkriterierna är således utformade så att de alla pekar på den juridiska analysen som basen. Vi har behållit våra poängkriterier oförändrade.²³

¹⁹ Montana, ”Peer Review across the Curriculum,” Oregon Law Review vol. 91, no. 3, 2013, s. 783–812, s. 796 f.

²⁰ Se undervisningsplanen för T3 vilken som helst av terminerna från ht 2020 till ht 2025.

²¹ Undervisningsplan, T3, hösten 2025, s. 12.

²² A. st.

²³ Ja, du läser rätt. Den första åtgärden var att göra ingenting. Det var bra som det var.

5.2 Undervisningen

Går det att undervisa i skrivande? Och kan vi göra det? Vi är ju jurister och inte språkvetare. Om vi nu inte kan undervisa om skrivande för att vi är så oense, borde inte studenterna då få se det – kan vi inte *visa passionen*? Den här oenigheten, passionen, skulle vi inte kunna göra den till en kraft i undervisningen? Är det en absolut sanning att det inte går att undervisa i skrivande eftersom det saknas rätt och fel? Vi anser trots allt att vissa saker är fel. Varför skickar vi studenter som har problem till Språkverkstan? Hur ska Språkverkstan kunna hjälpa till om det inte går att undervisa i skrivande? Språkverkstan kan tydligen undervisa i skrivande, eller är det bara för de helt hopplösa²⁴ fallen (som trots språkbrister har kommit in på juristprogrammet i Uppsala, vilket kräver höga betyg i bland annat svenska).

Vi inledde med en föreläsning om skrivande.²⁵ Det var en snabb åtgärd. Föreläsningen i skrivande ledde inte till några särskilda förbättringar av studenternas promemorior. I alla fall ingen förbättring som någon lärare kunde upptäcka. Däremot ledde föreläsningen till en diskussion i lärarlaget, vilket i sig inte var oviktigt.

För att testa oss själva, och för att få insyn i hur man undervisar i skrivande, deltog jag under sommaren 2023 i Språkverkstans kurs ”Konstruktiva textkommentarer för universitetslärare”. Kursen handlade om hur man mest effektivt, enligt forskningen, återkopplar på skrivuppgifter till studenter. Språkverkstan höll därefter under utbildningsdagen hösten 2023 samma kurs för de anställda på juridiska institutionen. Om konstruktiv länkning fungerar, vilket är en utgångspunkt för undervisningen på Terminskurs 3, så borde återkoppling och undervisning vara länkade. Språkverkstans kurs var mycket intressant. Framför allt ledde kursen till slutsatsen att studenternas största utmaning nog inte är skrivandet utan läsandet. Och läsandet är (förstås) en absolut nödvändighet för att kunna göra en juridisk analys och sedan skriva en text.

Om det är så att det mest effektiva är att kommentera skrivandet på visst sätt (enligt forskningen på området), så borde ju det kunna vändas och bli en del av undervisningen? Borde inte metoderna för att hjälpa

²⁴ Nej. Vi har inga hopplösa fall och Språkverkstan är toppen för alla. Främst för att de stimulerar metatankar om skrivande och håller sig till enkla grundregler.

²⁵ Skrivföreläsningen våren 2023 var mer av typen do's and don'ts och var endast en timme lång. Numera är föreläsningen tre timmar. Biblioteket deltar under ca en halvtimme och visar hur bibliotekets resurser kan användas.

studenterna att förbättra sitt skrivande kunna utgöra riktlinjer för skrivandet redan från början? En viktig utgångspunkt för goda textkommentarer är att synliggöra för studenten hur studenten har strukturerat sin text. Det säger inte sällan något om skrivprocessen.²⁶

En viktig faktor när vi utvecklade skrivutbildningen på T3 var att såväl T1 som T2 ger återkoppling ansikte mot ansikte på skrivuppgifter. Ändå verkade studenterna göra samma misstag med promemorian på Terminskurs 3 som med promemorian på Terminskurs 2.

Att återkoppling, och då helst från en lärare, är viktigt vet vi.²⁷ Det är dock väldigt kostsamt. Vi hade kunnat ta bort två materiella seminarier och *all* skriftlig återkoppling på skrivuppgifterna för att ge varje student tio minuter individuellt med en lärare (det är helt enkelt så stor kostnaden för individuell återkoppling är). Även om studenterna vill ha mer återkoppling så frågade vi oss om man inte i stället skulle kunna stödja studenterna i skrivprocessen. Det skulle innebära att vända på det som görs under Terminskurs 1 och 2. Det värde som en student lägger vid den individuella återkopplingen är också mycket beroende av den relation, eller icke-relation, studenten har till den rättande läraren. Alla som någonsin rättat en skrivuppgift vet att det är väldigt svårt att på ett konkret och (i ärlighetens namn) trevligt, sätt förklara vad som kan förbättras. Det är lätt att kommentarer, särskilt skriftliga kommentarer, låter otureliga och som att examinatorn ansträngt sig för att *inte* förstå. Trots detta får man inte underskatta värdet av återkoppling.

Vad avser alla andra moment på kursen så undervisar vi först, sedan examinerar vi. Därför beslutade vi oss för att göra samma sak med skrivandet. Under många år har man på Terminskurs 3 lagt stort fokus på rättsfallsläsning genom så kallade sokratiska lektioner. Dessa hade dock tagits bort ur undervisningen till hösten 2022. Det var och är läroverksamhetens uppfattning att studenternas förståelse för rättsfallen på kursen, efter att de sokratiska lektionerna tagits bort, har blivit sämre. Orsaken är oklar. Det skulle kunna bero på att övningstillfället är borta, men det skulle också kunna bero på att vi som läroverksamhet inte har lyckats förmedla hur viktig rättsfallsläsning faktiskt är när det obligatoriska momentet försvann. Rättsfallen och deras relevans i undervisningen har nämligen inte försvunnit.

²⁶ Se t.ex. Dysthe m.fl., *Skriva för att lära*, s. 40 f. Se även Nygren, AI i skolan: Möjligheter och utmaningar i undervisningen, s. 81 ff.

²⁷ Dysthe m.fl. *Skriva för att lära*, s. 175 ff.

För att överbrygga gapet mellan en rättsfallsanalys (T2) och en rättsutredning av något slag (T4), samt för att väva in rättsfallsläsning i undervisningen skapade vi nya uppgifter för promemoriorna. Numera handlar alla promemior om rättsfall. Det rör sig dock inte om en renodlad analys av rättsfallet. I stället har vi oftast modifierat rättsfallet lite så att en analys av det allmänna rättsläget krävs, det vill säga en rättsutredning, för att frågan ska gå att svara på. Det innebär att våra uppgifter alltid innefattar en rättsutredning, som utgår från en för studenterna känd form, nämligen rättsfallsanalysen. På det sättet tänker vi oss att studenterna kan dra nytta av tidigare övning, samtidigt som vi förbereder studenterna för nästa steg i utbildningen. Som en bonus tvingas studenterna att ta till sig flera rättsfall på kursen.

Samtliga rättsfall som ligger till grund för PM-uppgifterna hör till material som har lästs på kursen fram till dess att promemorian ska lämnas in. Tanken är att studenterna ska få draghjälp i sin rättsutredning genom seminarieundervisningen.

Allt detta bygger på tanken om konstruktiv länkning i undervisningen.²⁸

Eftersom vi ansåg att det var för kostsamt med individuell muntlig återkoppling har vi behållit den individuella skriftliga återkopplingen och lagt till undervisning i skrivande. Vi tog helt enkelt våra bedömningskriterier och gjorde om dessa till textseminarier. Vi införde fyra entimmesseminarier i skrivande som i tiden ligger före inlämning av promemorian.

För att skapa utrymme för denna undervisning offrade vi ett materiellt seminarium i sakrätt. Numera skriver studenterna endast en promemoria på Terminskurs 3. Hittills har promemorian varit i sakrätt. Resterande tidskostnad tog vi från de andra skrivuppgifterna på terminen. Tidigare skrev studenterna ytterligare en promemoria under terminen i antingen familjerätt eller immaterialrätt, och en hemtentamen, i det andra ämnet. Dessa uppgifter är numera omstrukturerade så att studenterna skriver essäer under fem timmar i en tentamenssal. Dessa senare skrivuppgifter

²⁸ Konstruktiv länkning har redan nämnts ett antal gånger i denna text. Det är en idé som kommer från en artikel av Biggs, J. B. Enhancing teaching through constructive alignment. Higher Education, (1996), s. 347–364. Det hela bygger på att alla delar i undervisningen ska hänga ihop så att de uppgifter som studenterna gör på kursen ska vara nödvändiga för att nå målet med kursen. Uppgifterna ska också utformas så att de testas av studenterna på samma sätt som den senare examinationen. Man börjar med målet med examinationen och utformar sedan kursen så att aktiviteterna på kursen främjar målet. Det är sällan studenterna själva ser detta steg mellan T2 och T4 som vi skapat på T3.

är alltså gemensamma för alla studenter på kursen. De bedöms på samma sätt som en promemoria men får inte individuell återkoppling. I stället erhåller studenterna en gemensam kommentar på respektive essä, det vill säga på samma sätt som efter tentamen. Förändringen som gjordes var således ett nollsummespel kostnadsmässigt.

En nackdel med förändringen är att studenterna har förlorat ett övningstillfälle. Det var dock nödvändigt eftersom det saknas lärarresurser att rätta så många promemorior som tidigare skrevs på kursen (mellan ca 400 och ca 500 per termin). Antalet bedömda skrivtillfällen är dock desamma på kursen.

Ett problem med skrivuppgifter som utförs hemma är risken för plagiat. Det här har lösts på lite olika sätt på utbildningen. Ett sätt är att förbjuda studenterna att låta någon annan titta på texten som produceras. Ett annat sätt är att flytta in skrivuppgifterna i sal. Ett tredje är alla texter plagiatgranskas. På Terminskurs 3 har plagiatrisken hanterats på tre sätt. För det första undervisar vi om plagiatregeln. För det andra har vi infört två så kallade peer reviews och för det tredje finns numera endast en skrivuppgift som inte sker i en kontrollerad miljö (en promemoria i sakrätt). Före höstterminen 2023 hade vi tre skrivuppgifter som alla tre skulle utföras i hemmet. Numera är två av skrivuppgifterna som nämnts ovan inflyttade i en tentamenssal. Det blir en annan form av skrivande, eftersom essäuppgiften sker på tid och endast med kurslitteratur tillgänglig. Essäerna testar dock studentens förmåga att uttrycka sig tydligt under tidspress och det är en så rättssäker examination som vi kan ha. En bieffekt har varit att den upplevda stressen på kursen minskat. Skrivuppgiften i sal pågår inte parallellt med annan undervisning och det går inte att förbereda sig på annat sätt än att följa seminarierna och läsa kurslitteraturen.

Den undervisning som vi infört inleds med en tretimmarsföreläsning om skrivande och läsande. Eftersom det första steget för att kunna skriva en bra promemoria är att läsa måste vi ge verktyg för aktivt läsande och materialinsamlande. De verktyg vi ger studenterna får de på föreläsningen, i den text som alla studenter får tillgång till om skrivprocessen samt genom biblioteksundervisning.²⁹ För att kunna läsa in sig på ett område måste man veta hur man hittar material och hur biblioteket är uppbyggt. Under föreläsningen är därför en del av tiden vikt till bib-

²⁹ Den text alla ombeds läsa inför föreläsningen är Dysthe m.fl., *Skriva för att lära*, s. 39 ff. samt 54 f.

lioteket där en bibliotekarie går igenom stegen för hur de digitala tjänsterna kan användas i en rättsutredning. Här har många inväntat att det där har studenterna redan fått en föreläsning om, under Terminskurs 1. Det stämmer. Men repetition har aldrig skadat någon, och hittills har bibliotekets workshops och andra inslag på kursen varit uppskattade och, inte minst, välbesökta. Det är lättare att ta till sig information när man vet att man behöver den än som novis, det vill säga när informationen känns abstrakt.³⁰ Numera träffar alltså studenterna bibliotekets personal i organiserad form både på Terminskurs 1 och på Terminskurs 3. De studenter som känner att de redan kan allt om skrivande och skrivprocessen behöver inte gå på föreläsningen; den är som vanligt frivillig. Likaså är bibliotekets workshop frivillig.

På föreläsningen följer som sagt fyra textseminarier. Under de terminer som passerat sedan vi införde textseminarierna har vi provat oss fram med lite olika former. Det visade sig väldigt snabbt att studenterna inte verkade vilja dela sina egna texter i storgrupp, vilket är helt förståeligt. Hur undervisar man då om skrivande utan att titta på texter? Först tog vi fasta på oenigheten och passionen. Att skriva är inte bara att skriva. Man skulle kunna säga att det är att bli jurist (oavsett vilken inriktning man har). Till råga på allt rör det sig om ett speciellt språk.

Om man är lagd åt det hållet (strukturealist) kan man uttrycka det som Justin Desautels-Stein:

”Thus from the structuralist’s point of view, the reason for the jurist’s discretion has little to do with cores and penumbras, or law as integrity, or any such thing. It has to do with the idea that jurists are immersed in legal languages, and that if a jurist wants to be recognized as speaking the language – which all jurists do – then they have to follow its rules.”³¹

Hur oeniga vi än är om detaljerna så är skrivandet en process för oss alla, oavsett vilken juridik vi råkar syssla med. Det är inte så att en avtalsrättsares problem med skrivande och text är helt annorlunda än en sakrättsares, eller än en offentligrättsares. Vi kämpar med text och vi har käpphästar (olika, men ändå käpphästar). Vi beslutade oss därför att använda käpphästarna och oenigheten som en tillgång i stället för att tänka på dem

³⁰ Som en student sa till mig för några terminer sedan när hon insåg att viss information som hon efterfrågade hade lämnats inte mindre än tre gånger tidigare: ”Men jag var inte redo för informationen då, så jag förstod inte.”

³¹ Desautels-Stein, Justin; *The Jurisprudence of Style*, 2018, s. 54, noter uteslutna.

som en belastning eller kräva absolut enighet i undervisningen. Vi måste lita på vårt hantverk som lärare i det att vi bedömer skrivuppgifter på ett likvärdigt sätt, givet poängkriterierna. Det vi är oense om är sannolikt också studenterna oense om. Vi har därför bjudit in lärare från flera olika terminer att undervisa i skrivande på Terminskurs 3. Kravet är att man ska ha skrivit en bok (lärobok, roman eller avhandling är egalt) och tycka att det är kul att tala om skrivande.

För att hantera olikheterna mellan lärarna, är målsättningen att varje seminariegrupp ska träffa så många olika skribenter som möjligt. Studenterna uppmanas att diskutera det som förevarit vid seminarierna med andra studenter som haft en annan lärare för att få en bredare bild skrivandet.

Vi har flyttat runt temata, även om vi alltid har hållit oss till bedömningskriterierna för promemorior. Inför hösten 2025 har vi fastnat för en form som verkar fungera ganska bra. Vi inleder seminarieserien med ett seminarium om juridisk analys. Vad är det egentligen som kännetecknar en god juridisk analys? Genom att tala om detta på en metanivå, kanske studenterna kan få syn på sig själva. Det är i alla fall vår förhoppning. Till den första omgången hösten 2023 hade vi lagt seminariet om juridisk analys sist i vår serie. Tanken var att detta moment skulle kröna skrivandet före inlämning. Det fungerade inte så bra eftersom studenterna i många fall redan hade skrivit långa texter som de inte ville ändra. I stället projicerade många studenter sin uppfattning om vad en god juridisk analys var på den egna texten. Vi har sedan dess inlett serien med just frågan om god juridisk analys. Detta måste utgöra grunden i texten. Många studenter ser inte att det de talar om vid detta seminarium inte sällan handlar om metodfrågor, till exempel *hur* en författare tar sig an en juridisk fråga för att landa i en slutsats. Även om studenterna inte uppfattar metaperspektivet ”metod” så är det, trots allt, ofta i metodfrågor diskussionen landar.

Ytterligare ett moment, som varit detsamma sedan början, är att vi uppmanar studenterna att begära ut och analysera kommentarerna på tidigare terminers skrivuppgifter. Det finns en risk att studenten tittar på poängen och tänker på kommentaren som en motivering till poängen. Riktigt så enkelt är det dock inte. Kommentarer på skrivuppgifter är oftast också en så kallad feed forward. Det finns således väldigt mycket mer att lära sig av de kommenterade promemoriorna än bara vilken poäng som satts. Ofta är det också lättare att få syn på sig själv och sina egna styrkor och tillkortakommanden när en tid passerat och man lärt sig mer.

Innehållet i övriga seminarier har vi experimenterat oss fram med. Vi har ändrat ordningen och vi har ändrat upplägg från termin till termin. Det som inte ändrats är temata. Under seminarierna talar vi om frågeställning och styckesutformning, språk och formalia samt disposition. De verktyg som studenterna får är texter som används av Språkverkstan för återkoppling på texter, allmän litteratur om skrivande och juridisk litteratur om vetenskaplig metod.³²

Inför seminarierna om skrivande får studenterna instuderingsuppgifter. Dessa bygger på att studenterna kontinuerligt skriver text. För att sätta lite kraft bakom instruktionen att skriva text kontinuerligt har vi infört två delkontroller i form av peer review – kamratgranskning – under skrivperioden.

Forskningen om värdet av peer review är spretig. Å ena sidan förefaller all återkoppling på text vara värdefull.³³ Å andra sidan verkar det ha betydligt större effekt om återkoppling ges av en lärare.³⁴ Vi har valt att inkludera peer review i skrivandet. Det finns inga indikationer på att peer review har negativ effekt på skrivandet, så det värsta som kan hända är att granskningen inte fyller någon funktion alls och i bästa fall har den positiv effekt. En viktig aspekt är att text måste produceras för att kunna granskas, som nämnts ovan. Sammantaget har detta lett till att vi har bibehållit två granskningstillfällen för studenterna. Hela skrivprocessen fram till inlämning ramas därmed in av textseminarier och granskning av en kursares text, samt mottagande av en kursares kommentarer.

³² Hösten 2025 utgörs läslistan av utdrag ur Blomström & Wennerberg, *Akademiskt läsande och skrivande*, 2 u., 2021; Dysthe m.fl.; *Skriva för att lära*, 2 u., 2011; King, *Att skriva. En hantverkares memoarer*, 2000; Linton, *Om konsten att berätta med vetenskap*, 2022; Malmsten, *Så gör jag. Konsten att skriva*, 2012; Schlag; *Hiding the Ball*, 71 N.Y.U. L. REV. 1681 (1996), samt särtryck av Zackariasson, *Att forska genom att skriva och skriva om*, ur *Konsten att rättsvetenskap*, 2004.

³³ Vid peer review förefaller en del av värdet vara att själv kommentera på en kursares text (och alltså inte endast att motta kommentarer). Som att få syn på sig själv genom en annan. Se vidare Anson & Anson, "Assessing peer and instructor response to writing: A corpus analysis from an expert survey," *Assessing Writing*, Volume 33, July 2017, s. 12–24, med referenser.

³⁴ Se t.ex. Anson & Anson, "Assessing peer and instructor response to writing: A corpus analysis from an expert survey," *Assessing Writing*, Volume 33, July 2017, s. 12–24, med hänvisningar. Montana; "Peer Review across the Curriculum," *Oregon Law Review* vol. 91, no. 3, 2013, s. 783–812. Se även Dysthe m.fl.; *Skriva för att lära*, 2 u., 2011, s. 175 ff. Blomström & Wennerberg, *Akademiskt läsande och skrivande*, 2021, s. 319 ff.

Båda peer reviewtillfällena utgör obligatoriska moment. Till det första peer reviewtillfället finns inga krav på hur mycket text studenten måste ha skrivit, men något måste lämnas till en granskare och granskaren måste svara något. Underlåtenhet att dela eller kommentera text, eller att göra det i rätt tid, kan leda till poängavdrag på själva promemorian. Till det andra peer reviewtillfället ska studenterna skicka text motsvarande sjuttio procent av den färdiga promemorian. Även den kommenterande studenten måste följa vissa teckenbegränsningar för att anses ha fullgjort uppgiften. Underlåtenhet att genomföra detta moment kan leda till poängavdrag. Detta innebär att den absoluta majoriteten av studenter faktiskt genomför granskningen, och därmed också kan lämna in en komplett promemoria i rätt tid. Praxis vad avser poängavdragen har varit relativt hård, eftersom studenterna saboterar en kursares lärtillfälle när de underlåter att delta i tid. Generellt sett ska dock sägas att de flesta studenter deltar och deltar i tid.

Kamratgranskningen har också inneburit viss diskussion på kursen om användandet av AI vid skrivande, vilket är en vinst i sig själv. Några lösningar har vi dock inte. AI är en del av framtiden för våra studenter, men hur vi ska inkludera AI i undervisningen har vi ännu inte landat i.

Det första året var det obligatoriskt att delta på hälften av textseminarierna. Detta ledde dock till att studenterna i stor utsträckning endast deltog vid just hälften av seminarierna. Mot bakgrund av att obligatorisk undervisning offrats för att ge studenterna undervisning i skrivande, och eftersom textseminarierna är ett tillfälle att diskutera såväl skrivande som juridik på metanivå justerades detta till hösten 2024, då samtliga textseminarier gjordes obligatoriska. Närvaron har därmed, föga förvånande, ökat. Studenterna måste skriva kompletteringsuppgift från och med det första missade tillfället.

Eftersom det inte är tillåtet att missa ett enda textseminarium skriver studenterna en hel del kompletteringsuppgifter. Vår ledstjärna här har varit lust. Förhoppningsvis ska allt skrivande bli mer lustfyllt. Kompletteringsuppgifterna består av olika typer av skrivövningar, oftast i andra stilar än juridik, som i sig innefattar en metaövning. Om det är roligt är det lättare att få syn på sig själv och göra ett bra jobb.³⁵ Överlag är text-

³⁵ Se på detta tema möjligen Lanham, *Style: An Anti-Textbook*, 1974, s. 10 ff. En annan bok man verkligen blir glad av är Dahl, *Interpunktion: om skiljetecken och textens nyan- ser*, 2016, passim – man blir lite lycklig av hela boken.

seminarierna ett trevligt inslag där man som lärare får tillfälle att under avslappnade former prata om sitt arbete som forskare med studenterna.

Återlämning av den sista kamratgranskningen sker före det sista textseminariet så att studenterna kan ställa frågor inte bara till en forskande lärare och skribent utan även till varandra. Därefter försöker vi ha så lång tid som schematekniskt är möjligt innan promemorian ska lämnas in. Begränsningen består i att studenterna måste hinna få tillbaka en kommenterad promemoria innan de ska skriva essä i sal. Alla promemorior som lämnas in i tid får en individuell skriftlig kommentar som matchar bedömningskriterierna. Kommentaren speglar även den litteratur om skrivande som studenterna har fått ta del av under seminarserien i skrivande, och som i sin tur bygger på Språkverkstans kurs om effektiv återkoppling på skrivuppgifter.³⁶ Därmed är cirkeln sluten.

6 Resultat

Det är sakrättslärlärlagets bestämda uppfattning att texterna, efter införandet av textseminarierna, blivit språkligt bättre.³⁷ Detta återspeglas emellertid inte i poängen på promemoriorna.³⁸ Maximal poäng som kan erhållas på promemorian är fyra poäng. Snittpoängen för promemoria har från år 2021 till och med våren 2025 varierat mellan 2,62 (ht 2021) och 2,98 (ht 2023).³⁹ Medianen har varit 2,86. Om man utesluter det högsta och lägsta snittet så har snittpoängen på promemorian i sakrätt

³⁶ Den här delen verkar inte många studenter uppfatta, men det är ok. Det finns en genomtänkt pedagogisk tanke bakom seminarserien och återkopplingen. Det betyder inte att alla kommer att se, eller hålla med om, alla delar.

³⁷ Detta har återkommande konstaterats vid de genomgångar de rättande lärarna gör för att diskutera rättningen. Inför varje rättningsperiod, dvs. en gång per termin rättas en eller ett par promemorior av samtliga rättande lärare. Rättningen diskuteras sedan gemensamt. Promemorian väljs ut av amanuensen.

³⁸ De fetstilade resultaten är efter att skrivundervisningen införts på T3. Som går att se är det inte någon större skillnad mot resultaten tidigare terminer.

Vt 11	Ht 11	Vt 21	Ht 21	Vt 22	Ht 22	Vt 23	Ht 23	Vt 24	Ht 24	Vt 25
2,88	2,96	2,82	2,62	2,97	2,85	2,81	2,98	2,87	2,82	2,88

³⁹ Det bör noteras att hela år 2021 samt våren 2022 var udda eftersom, särskilt under år 2021, en stor del av undervisningen skedde på distans, eller i alternativa former på grund av coronapandemin.

varierat mellan 2,81 och 2,97.⁴⁰ Det har inte rört sig om någon konsekvent ökning utan resultaten har varierat.

Frågan är alltså om språket över huvud taget har effekt på poängsättningen. Det viktigaste bedömningskriteriet har hela tiden varit juridisk analys. Studenterna har inte blivit bättre jurister bara för att det är lättare att begripa vad studenterna skriver. Genom att lära sig att behärska det juridiska språket bättre är det min övertygelse att våra studenter blir bättre jurister på sikt, men att detta skulle ge ett statistiskt signifikant genomslag på T3 vore att hoppas på för mycket. Det vore helt enkelt konstigt. Det skulle därtill vara i strid med det budskap vi själva förmedlar, nämligen att juridisk analys är den viktigaste faktorn för poängen på promemoriorna.

Ur lärarnas perspektiv har skrivträningen fått flera positiva följder. Först och främst är språket numera bättre i promemoriorna. Det var också vad som eftersträvades när undervisningen infördes. Undervisningen har emellertid fört med sig andra positiva effekter. Lärarna får träffa studenter på en annan terminskurs än den som de vanligtvis undervisar på eftersom lärare från hela grundutbildningen är välkomna att undervisa. Lärarna får lägga upp varje undervisningstillfälle ganska fritt vilket gör att man kan använda tillfället till att testa olika pedagogiska grepp utan att behöva ändra en hel terminskurs. Lärarna har börjat tala om text och skrivande på ett annat sätt med varandra och med studenterna, vilket har varit väldigt roligt. Lärarna får därtill ett tillfälle att lite opretentiöst diskutera skrivande, disposition och analys i ljuset av ordval och noter med unga nyfikna människor. Och igen: texternas språkliga kvalitet *har* ökat.

Sedan införandet av textseminarierna har vi endast haft tre fall av misstänkt plagiat för utredning. Inget av dessa fall har resulterat i någon disciplinnämndsanmälan. Huruvida detta beror på att vi har inkluderat utbildningsmoment om plagiat i undervisningen, eller på att vi byter ämnen varje termin går inte att avgöra.

Även om vinsterna med undervisningen inte kan säkerställas statistiskt, så undervisar vi nu i skrivande.⁴¹ Det i sig är en vinst. Det visar inte bara för studenterna att vi tar skrivandet på allvar utan också att vi tar undervisningen som ges under juristprogrammets första år på allvar. Och

⁴⁰ Detta kan jämföras med, och ligger i linje med, snittpoängen för promemior i sakrätt år 2011 som var 2,88 under våren 2011 respektive 2,96 under hösten 2011.

⁴¹ Här skulle man i och för sig kunna göra en mer ingående studie av exempelvis förekomsten av anglicismer eller syftningsfel i promemior.

kanske viktigast av allt. Det är roligt. Det är roligt att skriva, det är roligt att tala om text och såväl skrivande som textanalys är en stor del av vårt jobb som universitetslärare. Skrivandet är en väsentlig del av att forska och en väsentlig del av arbetet som jurist. Nu har vi ytterligare ett forum att förmedla detta i. Kanske lär också vi oss något på vägen.

Hur kommer det sig nu då att detta är en prolog? Även om resultaten inte är kvantifierbara så har vi undervisat i skrivande under fyra terminer. Det är min stilla förhoppning att detta är just en prolog. Jag önskar att vi gemensamt kan skapa en skrivkurs över terminerna. Att vi kan inspireras av andra universitet och låta skrivande, metod och teori bli en egen kurs i kursen.⁴²

Jag tänker att det borde gå att enas om var tyngdpunkten ska ligga på varje terminskurs, men ge varandra utrymme och förtroende för repetition och egenart. Att vi kan ge studenterna individuell återkoppling ibland, teoridiskussioner ibland och hård grammatik ibland. Men att vi kan göra det som en kurs i kursen och som ett obligatorium. Så att alla som är jurister från Uppsala har en gedigen utbildning i självreflektion och skrivande. Jag hoppas att det vi gjort på Terminskurs 3 ska vara en början till diskussion och samarbete. Jag hoppas också på förslag för att förbättra skrivkursen på Terminskurs 3. Så. Prolog.

När jag började skriva på juristprogrammet så kändes det som att man skickade in texter i någon form av "Magic 8 Ball" och sedan ramlade en poäng ut.⁴³ Jag tänker att studenterna i stället ska känna mer så här:

"This is ten percent luck, twenty percent skill, fifteen percent concentrated power of will, five percent pleasure, fifty percent pain, and a hundred percent [infoga valfri önskan]."⁴⁴

... men kanske med en aning mindre smärta inblandat.

⁴² Se t.ex. detta upplägg på Harvard: <https://hls.harvard.edu/academics/hls-writes/first-year-legal-research-and-writing-program/course-overview/>. Läst 14 september 2025.

⁴³ Oj, vilken igenkänningsfaktor det var för mig första gången jag läste Schlag; Hiding the Ball, 71 N.Y.U. L. REV. 1681 (1996), som i och för sig inte handlar om just skrivande.

⁴⁴ Remember the name av Fort Minor Styles of Beyond.